

Tümeller Sorunu'nun Uğrağı- Duns Scotus *The Destination of the Problem of Universals - Duns Scotus*

Mustafa BİNGÖL

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

¹ Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fak.
Felsefe Bölümü, Erzurum, Türkiye
Mustafa.bingol@erzurum.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 30.10.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 9.12.2024

Atf /Cite this article:
Bingöl, M. (2025). Tümeller Sorunu'nun Uğrağı-
Duns Scotus. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 132-140.

This article checked by

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Öz

Duns Scotus'un evrenseller konusundaki görüşü nominalist yaklaşıma yakın olsa da, tam anlamıyla nominalizm olarak sınıflandırılmaz. Onun görüşleri, "bağımsız gerçeklik" (realism) ile "sadece zihinde var olanlar" (nominalism) arasında bir orta yol arayışını yansıtır.

Scotus'un rasyonel psikoloji, doğal teoloji ve etik alanındaki görüşlerinden emin bir şekilde, Ockhamist metafizik eleştirisini ve ahlak yasasının doğasına ilişkin tuhaf Ockhamist görüş; Scotus'un felsefesini herhangi bir referansa başvurmadan kendi içinde ele alır. Duns Scotus, evrensellerin gerçek varlıklar olarak değil, yalnızca zihindeki kavramlar olarak var olduğunu savunmuştur. Bu anlamda, evrensellerin gerçekten var olmadığını, sadece dilde veya zihindeki genellemeler olarak var olduklarını ileri sürmüştür. Bununla birlikte, Duns Scotus'un görüşü, evrensellerin tamamen yok sayılması anlamına gelmez. Ona göre, evrenseller zihinde gerçek birer kavram olarak var olsalar da, bu kavramlar bireylerde veya nesnelere bulunan özelliklerin genellemeleridir. Yani, evrenseller zihinsel varlıklar olarak kabul edilir, ancak bunlar nesnelere doğasından bağımsızdır. Duns Scotus'un evrenseller üzerine olan yaklaşımı, bireysel varlıkların önceliğini vurgular.

Duns Scotus'un evrenseller konusundaki bu görüşleri, Orta Çağ felsefesi içinde nominalizmin (özellikle William of Ockham'ın nominalizmi gibi) gelişimine katkıda bulunmuş ve sonrasında modern felsefenin yönelimlerini etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Scotus, Nominalizm, Tümel, Tikel, Ortaçağ

Abstract

Duns Scotus' view on universals is close to the nominalist approach, but it cannot be classified as nominalism in the strict sense. His views reflect a search for a middle ground between "independent reality" (realism) and "what exists only in the mind" (nominalism).

Confident in Scotus' views on rational psychology, natural theology and ethics, he takes Scotus' critique of Ockhamist metaphysics and the peculiar Ockhamist view on the nature of moral law into his own, without resorting to any reference. Duns Scotus argued that universals do not exist as real entities, but only as concepts in the mind. In this sense, he argued that universals do not really exist, but only as generalizations in language or in the mind. However, Duns Scotus' view does not mean that universals are completely ignored. According to him, although universals exist as real concepts in the mind, these concepts are generalizations of properties found in individuals or objects. In other words, universals are considered mental entities, but they are independent of the nature of objects. Duns Scotus's approach to universals emphasizes the primacy of individual beings.

Duns Scotus's views on universals contributed to the development of nominalism (especially the nominalism of William of Ockham) within medieval philosophy and later influenced the directions of modern philosophy.

Keywords: Scotus, Nominalism, Universal, Particular, Middle Ages

Giriş

John Duns Scotus (1266-1308), Orta Çağ felsefesinin önemli figürlerinden biridir ve özellikle felsefi tümeller (universal) problemi üzerine geliştirdiği düşüncelerle tanınır. Tümeller problemi, Orta Çağ felsefesinde, soyut kavramların gerçeklikteki varlıklarıyla olan ilişkisini açıklamaya yönelik felsefi bir meseledir. Bu problem, özellikle Aristotelesçi düşünceden türetilmiş bir tartışma olup, gerçekliğin soyut genel kategorilerini anlamaya çalışırken felsefi düşünürler arasında derin bir bölünmeye yol açar.

Tümeller, bireysel varlıkların ortak özelliklerini, niteliklerini ifade eden soyut kavramlardır. Örneğin, "insan" tümeli, tek tek insanları (Sokrat, Platon, vb.) temsil eden bir kavramdır. Bu kavram, tek bir insanın ötesinde, çok sayıda farklı insanı kapsayan bir soyut kategoriye tanımlar. Tümellerin ontolojik durumu (yani, gerçeklikte nasıl var oldukları) ve epistemolojik durumu (yani, nasıl bilindiği) Orta Çağ felsefesinde çok tartışılan bir konudur.

Duns Scotus, tümeller meselesine realist bir bakış açısıyla yaklaşmış, ancak Aristotelesçi anlayışa karşı çıkararak daha sofistike bir çözüm geliştirmiştir. Scotus'un görüşü, bir tür "ekstrinsik realizm" olarak tanımlanabilir. Onun düşüncesine göre, tümellerin gerçeklikteki varlıkları, belirli bir biçimde varlıkların genelliklerinde yer alır. Yani tümeller, ne sadece birer zihinsel kavramdır (nominalizm) ne de tamamen bağımsız ve tek başlarına var olan soyut varlıklardır (Platonculuk). Bunun yerine, tümellerin varlıkları, bireysel varlıkların belirli bir yönü olarak anlam kazanmaktadır.

Tümeller Problemine İlişkin Değerlendirme

Scotus'un felsefesinde, bir tümel, ancak bir bireysel varlıkla ilişkilendirildiğinde anlamlıdır ve onun ontolojik durumuyla sıkı bir bağa sahiptir. Tümeller, "daha yüksek bir gerçeklik" olarak, bireysel varlıkların içsel bir özelliği ya da yönüdür ve dolayısıyla bu varlıkların belirli bir şekilde ilişkili oldukları genel özelliklerdir. Bu da, tümellerin gerçeklikte var oldukları, fakat bu varlıklarının ancak birer soyut yön olarak anlaşılacağı anlamına gelir.

Tümeller problemi tek bir problem değil, dünyadaki nesnelere arasındaki benzerlikleri açıklamakla ilgili bir konular bütünüdür. Özellikle şunun bilinmesi gerekir: Tümeller var mıdır, yoksa yok mudur? Eğer cevap "Hayır" ise, onlar olmadan nasıl idare ettiğimizin bilinmesi gerekir. Dolayısıyla tümellerin var olup olmadığıyla ilgilenmemize rağmen, diğer varlık türleri de - kümeler, gruplar, ilişkiler, özellikler ve diğerleri- göz önünde bulundurulmalıdır. Kelimeleri nasıl kullandığımızı veya zihnimizin nasıl çalıştığına ilişkin düşünceler tümellerin var olup olmadığına ilişkin sorunun cevabını etkileyebilirken, Scotus'un yalnızca dilbilimsel veya psikolojik değil; tümellerin varlığıyla ilgili düşüncesi metafizikselidir. Tümel terimi teknik bir terimdir; tümeli kaba ve hazır bir şekilde aynı anda farklı şeylerde var olabilen bir öge olarak kabul edebilir. İlerledikçe bu kavramın yeniden tanımlanması gerekecektir, ancak şimdilik bu geçici kavram yeterlidir. Bir gün batımı ve bir gülnün her ikisinin de kırmızı olduğunu varsayalım (Aleks, 1961: 22). Eğer gerçekten de gün batımı ve gül aynı rengi, kırmızının belli bir tonunu paylaşıyorsa, o zaman kırmızının bu tonu bir evrenseldir. Bu gölge aynı anda hem günbatımında hem de farklı, ayrı bir nesnede, gülde mevcuttur. Her iki durumda da ortaya çıkan şey tek ve aynı ögedir.

Evrensellerin olup olmadığı sorusunun olumsuz olması halinde, "gün batımı" ve "gül" gibi çok fazla tekrar ve yineleme olacaktır. Özellikle aynı renk tonunun farklı şeyler arasında tekrarlanması iki giysi arasında olabilir. Dahası, özelliklerin ve ilişkilerin sadece tek başlarına değil, aynı zamanda doğal tür veya sıralama terimleriyle tanımlanır. Sadece tekrarlama olgusu evrenseller sorununa ilişkin olarak tarafsız olması amaçlanmaktadır. Yani benzerlikleri kabul ederken, tümellerin varlığını ima etmiyoruz (Duns Scotus & Bercken, 2016: 122). Tümellerin varlığına inananlar da inanmayanlar da benzerliklerin olduğunu kabul edebilir fakat bunun şu anlama gelip gelmediğini tartışmak gerekir.

Evrensellere ilişkin bu kaba açıklama, evrenselleri ayırt etmek içindir. Aynı anda iki veya daha fazla yerde bulunmayı öngörür. Evrensel bir özellik, kırmızının belirli bir tonu, bir evrenselin tek ve uygun bir evrensel olduğu anlamına gelmez. Daha geniş bir bütünün parçasıdır, tıpkı bir parça pizzanın bir bütünün uygun bir parçası olması gibidir. Pizzanın parçaları tek ve aynı öge değildir (Hickman, 2016: 71). Birbirinden ayrı özelliklerdedirler, ama aynı bütünün farklı parçalarıdır. Evrenselin karakteristik varlık özelliği aynı anda iki veya daha fazla yeri işgal edebilen çoklu kapasitedir.

Tümeller sorununu geliştirmenin basit bir yolu olsa da geniş bir sorun ortaya koyarak ilerler: Şeyler arasındaki benzerlikleri nasıl açıklarız? Bahsedilen benzerlikler oldukça çeşitli bir koleksiyon oluşturur; bir renk hakkında soru sordüğümüzde olduğu gibi nitelikseldir ya da bir ağırlık hakkında soru sordüğümüzde olduğu gibi niceliksel olabilir ya da eşitlik hakkında soru sordüğümüzde olduğu gibi ilişkiler içerebilir ya da insanlığın bir evrensel olup olmadığını sorguladığımızda olduğu gibi doğal türler ya da sıralamalar içerebilir.

İNSAN İNSAN

Yukarıda kaç kelime var? Kutucukları sayarsak "iki" cevabını vermemiz gerekirken, türleri sayarsak "bir" cevabını verebiliriz. Birbirine benzeyen sözcük simgelerinin her biri aynı türe aittir. Ancak belirteçlerin erdem bakımından ortak olduğu bu tür nedir? Benzerliklerinden dolayı mı? Eğer biri bu türü ontolojik olarak ele alırsa ve her bir belirtecin örneklediği bir varlık olduğunu düşünürse o zaman bu tür bir tümeldir. Bazılarının olduğunu düşünerek her bir belirtecin ortak olarak sahip olduğu gerçek varlık, gerçekçi bir pozisyon alır. Öte yandan, kişi insan türünün bir varlık olmadığını savunabilir. Bunun yerine, kutuda iki sözcük belirteci olduğunu söyleyebiliriz, bu "insan" ve "insan" birbirlerine sahip olmadan birbirlerine benzediklerini ortak herhangi bir şey olarak da düşünülebilir (Bates, 2010: 22). Buna nominalist pozisyon denilir. Söz konusu şeyler arasındaki gerçek benzerlikler ve bunların açıklanmasına duyulan ihtiyaç bir zorunluluktur.

Yine renkler üzerinden örneklendirirsek:

A	B	C	D
Candy	Indigo	Ruby	Candy

Kutucuklar üç çeşit benzerlik sergilemektedir. Görünüşte, A ve D kutuları aynı renktedir, yani kırmızı. Bu bantlar tam olarak aynı rengi paylaşmaları anlamında birbirlerine benzerler. Bu bir benzerlik türüdür. A bandı da C bandına benzemektedir, ancak tam olarak aynı rengi paylaştıkları için değil, daha ziyade aynı türden oldukları içindir (Williams, 2003: 74). A'nın C'ye benzediği renk aslında ne A'da ne de C'de görülür. Kırmızı daha ziyade şeker kırmızısı ve yakut kırmızısı için kullanılan genel bir terimdir. Bunlar aynı renk ailesine, kırmızıya ait olan özel renk türleridir. Son olarak, B'nin çivit mavisi tonu çubuktaki diğer tonlarla aynı olmasa da şeker kırmızısı ile yakut kırmızısının paylaştığı kırmızı cinsinin dışında olsa da, yine de her birinin çivit mavisi rengine benzediğini söyleyebiliriz; örneğin orta A gibi belirli bir spektruma benzemez. Sanki salt renk, rengin belirli bir tonu olmaksızın bize görünüyormuş gibi değildir. Daha ziyade, şeylerde belirli bir benzerlik fark ederiz, örneğin A ve B kutucukları görünenin ötesine geçen duyulardır.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere, benzerliklerin olduğu kabul edilse bile bir duyu farklı anlamlara gelebilir. Nitelikler veya ilişkiler arasındaki benzerliği kabul etmek, tam benzerlik veya tam olmayan benzerlik gibidir. Bu örneği aklımızda tutarak, aynı özel rengin gerçekten A ve A'da var olup olmadığını sorabiliriz. D'de, bu durumda bu tür bir evrensel olacaktır. Ve şu sorulabilir A ve C ya da A ve B arasındaki genel benzerliklerin evrensel bir kırmızının ya da evrensel bir rengin var olduğunu iddia etmez (Duns Scotus & Williams, 2017: 155). Scotus'un özellikle bizim doğal dediğimiz şeyle ilgilendiği, türler ya da doğal maddelerin tür ve cinsleri olarak adlandıracağı şeyin insan ve hayvan gibi örneklendirilebilir; aslında Scotus'u şu şekilde düşünebiliriz; benzerliklerin olup olmadığı sorusuyla ilgilenmektedir. Örneğin köpekler doğal türden evrenseller olduğunu ima eder. Dar bir benzerlik aralığı için, şeyler arasındaki benzerliklerin açıklanması gerekir. Scotus şu şekilde ("insan" ve "at" gibi doğal tür terimlerini kullanmamızla ilgili) tartışacaktır:

1. Eğer şeyler doğal türler bakımından birbirlerine benziyorsa, ortak doğalar vardır;
2. Şeyler doğal türler bakımından birbirlerine benzerler; Böylece,
3. Ortak doğalar vardır. İkinci aşamada atıfta bulunulan doğal türler, tümeler veya ortak doğalar yerine doğal sınıflar veya yalnızca insan kavramları olabilir (Vos, 2006: 36). Ortak doğalar olmaksızın doğal türler açısından benzerlik neden olamaz sorusuna Scotus, nedensellik ve özellikle de doğal türlerin üyeleri arasında üremeye dahil olan nedensellik türüyle ilgili olacağını ifade eder. Fakat Scotus'un ortak doğalar hakkındaki açıklamasına geçmeden önce, bazı endişelerin giderilmesi yerinde olacaktır.

Birçok çağdaş metafizikçi tümeler sorununu Scotus'a yabancı bir metafizik çerçeve içinde ortaya koymaktadır. Örneğin, gerçekliğin şeylerden ya da olgulardan oluştuğu, durumlardan ibaret olduğunu düşünülebilir. Bu açıdan olayın veya durumun tam olarak ne olduğu konusunda bir fikir birliği yoktur. Bir olay sadece bir zamandaki bir özellik örneğidir. Bir olayın kimlik koşullarını, üyeleri olarak bir özellik, bir nesne ve bir zaman içeren sıralı bir üçlü açısından açıklayabiliriz. Bir olay zamansal bir konuma sahip olmalıdır, ancak bu olayın uzamsal bir konuma sahip olması gerekmez (Duns Scotus & Bercken, 2016: 125). Metafizikçiler bir olay çerçevesinden nedenselliğin bir açıklamasını vermeye çalıştıklarında, genellikle kendileri olaylar arasında bir ilişkinin açıklamasını verirler. Bu nedenle filozofların nedenler ve nedensel ilişkiler hakkında söylediklerinin çoğu, yalnızca nedenlerin bireysel olaylar olduğu ve nedensel ilişkilerin olaylar arasında geçerli olduğu varsayımıyla anlaşılabilir.

Shoemaker¹, filozoflar tarafından genellikle nedensel ilişkinin terimleri olarak alınan şeyin nesnelere ya da özelliklerden ziyade olaylar olduğunu ileri sürmektedir. Lewis² ise şöyle yazmaktadır: Kendimi, kelimenin gündelik anlamıyla olaylar arasındaki nedensellik sınırlayacağım: küller, savaşlar, konuşmalar ve son olarak Mellor³, bu gibi durumlarda nedenselliğin öncelikli olarak bağladığı şeylerin şunlar olduğunu düşünüyor demektir: gerçekler, ayrıntılar değil. Bu filozofların tek bir "olay" veya "durum" kavramları ortaktır; bir olayı ele alırlar olayların tam olarak ne olduğu konusunda anlaşmazlığa düşerken ortak bir çerçeveye sahiptir. Yine de değerlendirmeleri olay olarak kabul edilen çerçeve olduğunu göstermektedir. Metafizik soruları cevaplamak için çizilen çerçeve evrensel sorundur. Evrensel sorununu şu çerçeve içinde ele alırsa Scotus'un metafiziği, bu olay ontolojisi çerçevesinin dışındadır. Bir olay ontolojisi için, çoğunlukla, bir özelliğe sahip olan bir nesnenin ister tümel ister tikel olsun, bir özelliğini örneklendirir (Bates, 2010: 45). Bir nesnenin özü, bir olay ontolojisinde nesnenin örneklemediği veya örneklemediği bir grup özellikten oluşur. Her biri zorunlu olarak nesneye aittir, zorunlu olarak her nesneye ait değildir. Kısacası öz, tözün bir bileşenidir. Bir öz, özü olduğu tözün bir özelliği (ya da bir özellikler kümesi) değildir ve özü ya da biçimi maddenin bir özelliği olarak düşünmek de bir hatadır. Scotus bunları ayırırken, özü tözsel formla özdeşleştirmektedir. Scotus cevherleri, biri form diğeri ortak doğa olan uygun parçalara sahip mereolojik⁴ bütünler olarak tasavvur eder. Scotus'un ontolojisinde bir tözün özü, tözün uygun bir parçasıdır; öz ile töz arasındaki ilişki bir örnekleme ya da örnekleme ilişkisi değildir.

Aslında, Scotus'un ortak doğa dediği şeyin tözsel bir formun bir bileşeni, yani özel bir parçası olduğu ve tözsel formun kendisinin de maddi bir tözün bir bileşeni yani özel bir parçası olduğu söylenebilir (Aleks, 1961: 75.). Tözsel bir form, salt bir atom, parçaları olmayan bir şey değildir. Tözsel biçim de ortak doğa değildir; Scotus onları ayırt ediyor. Scotus'un tözsel biçim ile ortak doğa arasındaki ayrımı göz önünde bulundurarak, ortak doğayı öze özdeşleştirdiğine odaklanılması gerekir. Dolayısıyla, Aristoteles üzerine birçok çağdaş yorumcu tözsel formu öze özdeşleştirdiğinden, Scotus'un tözsel biçim ile doğa/öz arasındaki ayrımı, onun açıklamasını maddi tözün yapısına ilişkin ana akım Aristotelesçi açıklamaların dışına yerleştirir.

Diğer taraftan Scotus'un Tümel olarak doğalara karşı argümanına bakıldığında elbette o, tözsel doğaların kendi başlarına bireysel olduklarını reddeder. Ancak bu görüş, tözsel doğaların kendinde tümel olduğunu reddetmekte kısmen haklıdır. Scotus burada onlarla hemfikir. Bu noktaya değinmek için idion⁵ argümanını kullanır ve Scotus idion argümanının sağlam olduğunu ve tözsel doğaların kendinde tümel olmadığını ima ettiğini kabul eder. Görüşle ilgili şu çıkarımı elde eder:

1. Maddi doğalar kendi başlarına evrensel değildir.
2. Maddi doğalar kendi başlarına tikeldir.

Görüş bu çıkarımı şu varsayıma dayanarak yapmaktadır Scotus'un görüşüne göre zaten yanlış olduğu görülmüştür.

3. Maddi doğalar ya kendi başlarına tümeldir ya da tikeldir yani kendileridir.

Scotus'un "Platon'un düşüncesi" dediği şeye göre, "birey" varolan kendi başına bir "fikirdir". Yani, fikir var olan tek bir ögedir; diğer tekilerden ayrı ve aklın dışındadır. İnsan İdeası ayrı olarak vardır ama yine de her bir insan için evrensel. Scotus, "töz"ün "doğa" ile "ilk" arasında belirsiz olduğunu ifade eder. Eğer İdeal insan, bir bireyin tözü ise onun doğası olmanın ötesinde, bireyin özüdür. Varlık, bireyin özü olan fikir tekil bir öge değildir. Eğer öyle olsaydı ait olduğu her bireyde farklı olacaktır. Bu durumda İdea evrensel olmazdı, çünkü birçok İdea içinde bir tane olmazdı (Gilson, 2018: 86). Dolayısıyla İdea, eğer ait olduğu öğelerin özü olsaydı, her bir öge için tek ve aynı olacaktır. Scotus, bir İdea'nın ait olduğu şeyin tözü olamayacağını iddia eder. Sorun İdea'nın evrensel olmasıdır, yaratılmış olması değil. İçkin bir tümel, bir tümel kadar tümeldir. İdea'nın içkin olması onu yani Scotus'un gücünün dışında bırakmayacaktır. Platonik İdeaların eleştirisine bakıldığında "Kendi başına var olan her töz, var olduğu şeye uygundur." Bu özün bir parçasıdır ve bu özün ait olduğu şeylere özgüdür. Buradaki "öz" tekil olarak kabul edilmez. Scotus'un kullanımı bir şeyin özü için "uygun" ifadesi, "uygun" ile eşanlamlı olamaz. Çünkü

¹ Sydney Sharpless Shoemaker (29 Eylül 1931 – 3 Eylül 2022), Amerikalı filozof. Cornell Üniversitesi'nde Susan Linn Sage Felsefe Profesörü idi ve zihin felsefesi ve metafiziğe yaptığı katkılarla tanınır.

² David Kellogg Lewis (28 Eylül 1941 - 14 Ekim 2001), 20. yüzyılın en önemli filozoflarından biri olarak kabul edilen Amerikalı bir filozoftur. Lewis, UCLA'da ve ardından 1970'ten ölümüne kadar Princeton Üniversitesi'nde kısa bir süre ders verdi. Felsefe topluluğunu 30 yıldan fazla bir süre boyunca neredeyse her yıl ziyaret ettiği Avustralya ile yakından ilişkilidir.

³ David Hugh Mellor (10 Temmuz 1938 – 21 Haziran 2020) İngiliz bir filozof. Cambridge Üniversitesi'nde Felsefe Profesörü ve Rektör Yardımcısı, daha sonra Emeritus Profesörü oldu.

⁴ Bir bütün içindeki parçaların diğer parçalar ile ve parçaların bütün ilişkilerini inceleyen bir teoridir.

⁵ Daha küçük anlamına gelen son ek olarak ifade edilen sözcük, daha çok tekil olana yani bütünü parçasına işaret eden argümanı ortaya koymaktadır.

bu, bir malın özü olan bir maddeye izin verir (Vos, 2006: 51). Daha ziyade, “uygun” kelimesini geniş bir anlamda kullanmak istediği düşünülebilir. Böylece tekil bir şeyin özü zorunlu olarak ona ait olur ve kendisine özgüdür, ancak aynı türden olsun ya da olmasın başka hiçbir şeyle paylaşılmaz.

Bir şeyin tözü ya: kendine özgü olabilir; ya da yapılmış olabilir onu daraltan bir şey tarafından uygun hale getirilir. İlkine gelince, evrensel bir fikir her iki anlamda da uygun olamaz. Bir fikir evrensel olduğu için kendine özgüdür. İdea kendi başına tümel olduğundan, ait olduğu şeye uygun hale getirilemez. Dolayısıyla, bir İdea bir şeyin İdeası olamaz. Doğası olması anlamında tözdür (Bingöl, 2018: 35). İkinci alternatifi açıklamak daha zordur, çünkü bir şeyin ilk tözü anlamında “töz” daha belirsizdir:

Bir tözü ilk tözünden nasıl ayırt edilir? Bunlar sadece aynı öge değil midir? Scotus, bir tözün “sadece bu varlık ya da tekil olduğu ölçüde birincil töz özelliğine sahip olduğunu” ifade eder. Bir tözün birincil töz olması, onun tekil ya da daha kesin bir ifadeyle büzülmüş olmasıdır. Büzülmüş bir töz sadece tekil bir tözsel formdur. Burada İdeaları özler olarak ele alındığını unutmamak gerekir. Dolayısıyla, eğer İdea bir bireyin ilk tözü anlamında tözü olsaydı, İdea bireyin tekil tözsel formu olurdu. Dahası, her biri İdea olduğu için, her İdea ait olduğu şeyden ayrı olarak var olur. Bu biraz muğlaktır: İdea'nın “içinde mevcut” olamayacağı ama bireyin dışından işleme gerektirdiği anlamına mı gelir? Scotus bunu açıklamaz, ancak argümanının amacı için buna ihtiyacı yoktur.

Bununla birlikte, bir İdea bir şeyin ilk tözü olmak anlamında o şeyin tözü olamaz. Bir şeyin ilk tözü olabilmesi için, bir İdea'nın onun tekil tözsel formu olabilmesi gerekir. Ancak bir İdea tekil bir töz olamaz, çünkü büzüştürülemez. Ayrıca bir İdea kendi başına tümeldir. Dolayısıyla bir İdea bir şeyin tözü olamaz.

Duns Scotus ortak doğa teorisi üzerinden de bir çalışma yürütür. Burada Scotus'un ortak doğalar teorisinin, tümeller probleminin ortaya çıkardığı sorulara cevap veren diğer teoriler arasında bir alternatif olarak mantıklı olduğu düşünülebilir. Ortak doğalar felsefi tartışmaları sonlandırır: özellikle doğal türlerin üyeleri arasındaki belirli benzerlik olgularını açıklarlar. Scotus'un bu konudaki argümanı özellikle tek anlamlı oluşumdaki nedenselliğe hitap eder.

Şaşırtıcı bir şekilde, Scotus'un tümeller sorununa -var olup olmadıkları- dair cevabı "Hayır"dır -aklın dışında dünyada ya da şeylerde var olmazlar. Dahası, nedenselliği de açıklamaz. Ancak onun tümellerin gerçekliğini reddetmesi Scotus'u nominalizmle baş başa bırakır. Yani, ona göre Varlıklar arasında her şey ya evrenseldir ya da bireyseldir. Varlıklar "evrensel" ve "bireysel" olarak kesin çizgilerle ayrılmış değildir. Scotus ihmal edilen bir alternatif olduğunu savunur: varlıklar ne evrensel ne de tekildir. Üçüncüyü temsil eden doğanın kendisi esasen evrensel ya da tikeldir (Cross, 1999: 42). Ortak bir doğa gerçek bir varlıktır, bir uygun bir parçası olarak ait olduğu şeylerdeki tıpkı varlık gibidir. Scotus bunu şöyle düşünür kayıtsız kalarak yapabilir, ne tümel ne de tikeldir, ama potansiyel olarak her ikisini de gerçekleştirebilir. Yani tikelerde nedensel olarak etkin bir güç ve bir ilke olması insan anlayışının, ne evrensel ne de evrensel olmayan ne de bir tikel tek başına gerçekleştirebilir. Scotus'un ortak doğalar teorisine zemin hazırladıktan sonra, bir sonraki bölümde onun kurucu ontolojisi hakkında daha fazla şey söylenebilir, maddi tözlerin nasıl yapılandırıldığını açıklar. Sonunda ise Scotus maddi tözlerin yapısallığına ilişkin argümanını anlatır ve savunur (Duns Scotus & Williams, 2017: 115). Scotus ortak doğaları kabul ettiğinde maddi maddelerin uygun parçaları olarak, bir soruya cevap vermelidir maddi maddelerin nasıl bireyselleştirildiği - onları neyin sayısal olarak tekil hali olduğunu ifade etmelidir. Scotus'un bireyleşme teorisi ve özellikle de bir bireyleşme ilkesi olarak haecceity veya Scotus'un haecceities kullanımının nasıl biçimsel bir ayrıma başvurmasını gerektirdiğini ortak doğa ve haecceity arasında anlaşılabilir. Bu kavramlar haecceity ve Scotus'un kabulü tarafından dayatılan biçimsel ayırım ortak doğalardır ve belki de onun en tartışmalı metafiziksel düşüncesidir (Copleston, 1993: 225).

Madde ve Form Arasında Farklılık Var mı?

Duns Scotus, Descartes'ın daha aşına olduğumuz zihin/beden töz düalizmini önceleyen bir madde/biçim düalizmine bağlıdır, ancak Scotus'un ifade ettiğini bir töz olarak görmek yanlış olacaktır. Madde ve formun kendilerinin töz olduğunu reddettiği için düalisttir.

Düalisttir, çünkü madde ve formun her birini res: şey olarak kabul eder. Böylece, Scotus, bize eşlenmemiş bir tür düalizm gibi görünebilecek bir şeyi savunur metafiziksel olarak, özsel olmayan şeyler arasında olduğunu ifade eder. Scotus'un düalizmine göre madde ve form gerçekte şeylerdir ve birbirinden farklıdır. Gerçek ayırım burada tanıdık bir anlamda kullanılmaktadır. Descartes'e benzer şekilde her şeyin kendi başına var olabileceğini sadece ötekinin türünden hiçbir şey olmadan bunu gerçekleştirebilir (Cevizci, 2022: 114). Örneğin, Scotus'un görüşüne göre, bu madde sadece bu formdan -örneğin Platon'a ait olan bu tikel insanlık- değil, aynı zamanda diğer herhangi bir formdan da gerçekten farklıdır. Bu kabul eleştiriye maruz kalabilir çünkü maddenin formdan ayrımı konusundaki argümanların temel bir hata içerdiği düşünülebilir.

Bu maddenin formdan gerçekten farklı olması, maddenin herhangi bir formdan gerçekten farklı olduğu sonucuna götürür. İlk olarak Scotus'un iki argümanı ile maddenin formdan gerçek ayrımını savunur.

Ortak Doğalar Platonik Formlar mıdır?

Ortak doğanın kendi varlığıyla hem haecceity'ye hem de oluşturduğu bütüne doğal önceliğiyle ilgili iki sorunun ele alınması gerekir. Birincisi, Scotus'un aksi yöndeki beyanlarına rağmen ortak doğalar konusunda Platonculuğa bağlı olduğu görülmektedir. Eğer ortak doğanın kendine özgü bir birliği ve varlığı varsa ve bileşeni olduğu tözden ayrı olarak var olabiliyorsa, bir doğanın tekil örnekleri var olmasa bile, kendi doğasının var olabileceği sonucu çıkar. Yani, Platonik Formların aşkın olduğu gibi, ortak doğalar da aşkın görünmektedir. İkinci olarak, Scotus'un neden Platonculuğa bağlı olmadığını açıklamakta başarılı olduğunu varsaysak bile, yine de ortak bir doğanın, kendi ortak doğası kendi özel varlığına göre hiçbir zaman fiilen var olamayacağı halde, kayıtsızlık gibi kendi özel varlığını takip eden belirli bir özelliğe nasıl sahip olabileceğini açıklaması gerekir (Hickman, 2016: 23). Scotus, doğalarla ilgili Platonculuğu "metafizikteki tutarsızlıklar" başlığı altında ele alır. Şöyle yazar: "Platon, bir İdea, kendi başına var olan bir tözdür, ayrı bir doğaya sahip değildir." Scotus Platoncuları, İdea'nın evrensel bir varlık olduğunu düşünürken resmeder.

Ortak doğa ya da idea sayısal olarak farklı tekillerde uygun bir parça olarak düşünülebilir; her birinde tamamen mevcutken ve var olma yeteneğine sahipken her bir tekilden ayrıdır. Burada insanı farklı kılan nedir? Her bir insanda tek ve aynı doğanın ortaya çıkmasıdır. Scotus'un argümanının zaten bir noktaya dayandığı varsayırsa hiçbir tümel bir töz olamaz, çünkü bir şeyin özü ona özgüdür. Eğer Platonculuğun bu çeşidi bir türe ait her şeyin tek ve benzersiz bir öze, yani çoklu evrensel konumlandırılmış ise, böyle bir durum saçma olur çünkü birden fazla insan veya taş olabilir, her biri benzersiz kendi türündeki diğerlerinden farklı bir tözdür (Duns Scotus & Bercken, 2016: 87). Platonculuğun çeşitliliği, ortak doğayı ayrı olarak var olan bir şey haline getirir. Scotus şöyle ifade eder: "Ve o [ortak doğa] doğal olarak bu yöünden [haecceity] önce, uyumsuz değildir bu yönü olmaksızın onunla birliktedir." Sokrates, Sokrates'in ortak doğası, onun varlığı olmadan var olamaz. Sokrates ortak doğası olmadan var olamazdı ve Sokrates onsuz var olamazdı, onun haecceity'si de olamazdı. Bununla birlikte, ortak doğa "insanlık" olmadan da var olabilir. Sokrates'in insanlığı, Sokrates'in insanlığı olabileceği gibi Sokrates'in kendi insanlığının biçimsel olarak başka bir tekilin insanlığı olması gibi Platon'un kendi insanlığı ile aynıdır (Duns Scotus & Bercken, 2016: 69). Çünkü kendi doğası bu ya da bu tekil olarak ifade bulmaya kayıtsızdır. Böylece Ortak doğanın varlığı, doğanın varlığından bağımsızdır. Haecceity'nin varlığı buna bağlıdır yani ortak doğa, doğal olarak ortak doğadan önce gelir.

Haecceity'nin Bireyleşmesi Üzerine

Scotus'un ortak doğa teorisi, onu tutarsızlık acısıyla çözülmesi gereken bir bireyleşme problemiyle baş başa bırakır: Tözsel doğaların kendilerinin ortak olduğu ne evrensel ne de tekil oldukları göz önüne alındığında, tözsel formların ya da sözleşmeli doğaların tekilliğine neden olan nedir? Eğer tek tek insanların her biri ortak bir doğaya sahipse, kendisi sayısal birlikle tekil olmayan bir doğa, bireyleri sayısal olarak farklı tözler yapan nedir? Scotus'a göre, herhangi birinin bir birey olduğunu varsayarsak, kendi başına ne tikel ne tümel ne de bilfiil olan ortak bir doğaya, insanlığa sahiptir. Eğer birey, basitçe ortak doğasıyla aynı olsaydı; tikel değil, ortak olurdu. Yine de o, Platon'dan sayısal olarak farklı, tikel bir insandır. Buradan O'nun basitçe doğasıyla aynı olmadığı sonucu çıkar. O'nun için geçerli olan, genel olarak ortak bir doğaya sahip herhangi bir maddi töz için de geçerlidir (Bates, 2010: 107). Böylece Scotus bireyleşme sorununun kendine özgü bir versiyonuyla karşı karşıya kalmıştır: Maddi bir tözün bireyselliğinin nedeni nedir? Scotus, tözsel bir doğanın asla tekilliğin ya da evrenselliğin tesadüfi birliğinden yoksun olmadığını zaten kabul etmişti. Tözsel formlar olduğuna göre, bunların tekilliğinin de bir nedeni vardır. Şöyle ifade eder: "Doğanın kendisinde kendi varlığına ve birliğine göre bir topluluk kurulduktan sonra, zorunlu olarak ait olduğu doğanın üzerine bir şey ekleyen tekilliğin nedenidir." Dolayısıyla Scotus'un bireyleşme problemi, tözsel formların tekilliğini açıklamak, ortak doğanın tekillik arazını almasına neyin neden olduğunu açıklamaktır (Newton, 2011: 48). Başka bir deyişle, maddi tözlerde tekilliğin nedenini arayan Scotus, bireyselleşmenin bir ilkesinin ya da nedeninin kimliğine yanıt aramaktadır.

İtirazlara İlişkin Değerlendirme

Scotus'un mereolojik bir anlayışa sahip olduğu fikrine ya da Scotus'un töze inandığı endişesine karşı çıkılabilir. İlk direnç kaynağı bu şekilde detaylandırılabilir:

- (1) Mereolojik bütünler parçalarının üzerinde ve üstünde hiçbir şey değildir;
- (2) Scotus'un bileşik tözlerinin her biri parçalarının üzerinde ve üstünde bir şeydir. Onların parçalarıdır;
- Dolayısıyla, (3) Scotus'un bileşik tözleri mereolojik değildir bütünler.

Scotus töz konusunda indirgemecilik karşıtıydı ve bazı uygun varlık, kendi başlarına maddelere aittir. Scotus için maddi töz mereolojik bir bütündür ve bu bütünün Bireyselleşmiş madde ve tikel tözsel form uygun parçalarıdır.

Sonuç

Duns Scotus'un Orta Çağ skolastik düşüncesinin önemli bir örneğini sunan evrenseller problemine yaklaşımı felsefi tartışmalar arasındaki yerini almıştır. Evrenseller problemi, genel terimlerin (örneğin, "insanlık", "güzel", "adaletli" gibi) varlığı ve doğası üzerine odaklanır ve felsefi birçok tartışmaya konu olmuştur.

Duns Scotus, evrenseller konusunda nominalist eğilimler taşır. Ona göre, evrenseller gerçek anlamda var olmayan, sadece zihinsel veya dildeki genellemelerdir. Bu görüş, evrensellerin bağımsız bir varlık olarak kabul edilmesine karşı çıkar ve onları bireylerin niteliklerinin zihinsel özetleri olarak değerlendirir.

Ancak, Duns Scotus'un evrenseller üzerine olan yaklaşımı sadece tam bir nominalizm olarak değerlendirilemez. Çünkü o, evrensellerin sadece zihinsel varlıklar olduğunu savunurken, bu kavramların bireylerde veya nesneleredeki gerçek varlıklarından bağımsız olarak düşünölmeleri gerektiğini vurgular (Heidegger vd., 2022: 85). Bu noktada, evrensellerin zihinsel varlıklar olarak kabul edilmesiyle birlikte, bireylerin özelliklerinin genellemeleri olarak anlaşılması arasında bir denge arar.

Sonuç olarak, Duns Scotus'un evrenseller problemi üzerine yaklaşımı, Orta Çağ felsefesinde evrensel ve bireysel arasındaki ilişkinin karmaşıklığını ve felsefi tartışmaların derinliğini yansıtır. Onun düşünceleri, sonraki dönemlerde nominalizm ve realizm tartışmalarına etki etmiş ve modern felsefi düşüncede de izler bırakmıştır.

Kaynaklar

- Aleks, A. (1961). *Duns Scotus: The Basic Principles Of His Philosophy*. Praeger.
- Bates, T. (2010). Duns Scotus and the problem of universals. Continuum.
- Bingöl, M. (2018). Ontolojik Bağlamda Ockhamlı William Üzerine Bir Değerlendirme. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2, Article 2.
- Cevizci, A. (2022). Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a. Say Yayınları.
- Copleston, F. C. (1993). *A History of philosophy. 2: Medieval philosophy*. Doubleday.
- Cross, R. (1999). *Duns Scotus*. Oxford University Press.
- Duns Scotus, J., & Bercken, J. van den. (2016). *On being and cognition: Ordinatio 1.3*. Fordham University Press.
- Duns Scotus, J., & Williams, T. (2017). *Selected writings on ethics* (First edition). Oxford University Press.
- Gilson, E. (2018). *John Duns Scotus (Illuminating Modernity)*. T&T Clarck.
- Heidegger, M., Bagchee, J., & Gower, J. D. (2022). *Duns Scotus's doctrine of categories and meaning*. Indiana University Press.
- Hickman: C. (2016, Eylül 3). Duns Scotus and William of Ockham: Realism, Nominalism, and Current Debates on Voluntarism. *The Dark Fantastic: Literature, Philosophy, and Digital Arts*.
<https://socialecologies.wordpress.com/2016/09/03/dons-scotus-realism-nominalism-and-current-debates/>
- Newton, L. A. (2011). *Review of Duns Scotus and the Problem of Universals* [Review of *Review of Duns Scotus and the Problem of Universals*, tanıtım yazarı T. Bates]. <https://ndpr.nd.edu/reviews/duns-scotus-and-the-problem-of-universals/>
- Vos, A. (2006). *The philosophy of John Duns Scotus*. Edinburgh University Press.
- Williams, T. (2003). *The Cambridge Companion to DUNS SCOTUS*. Cambridge University Press.

Yazar Katkıları: *Tek Yazar Fikir - Tasarım Denetleme- ; Kaynaklar- ; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi ; Analiz ve/ veya Yorum -; Literatür Taraması ; Yazıyı Yazan ; Eleştirel İnceleme*

Hakem Değerlendirmesi: *Dış bağımsız.*

Çıkar Çatışması: *Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.*

Finansal Destek: *Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.*

Etik Kurul Belgesi: -

Author Contributions: *Sole Author Concept -; Design-; Supervision-Resources; Data Collection and/or Processing; Analysis and/or Interpretation ; Literature Search-; Writing Manuscript-; Critical Review*

Peer-review: *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest: *The authors have no conflicts of interest to declare.*

Financial Disclosure: *The authors declared that this study has received no financial support.*

Ethical Committee Approval: -